

KJAK

Í dag er støðan tann, at vit hava triggjar stórar alifyritøkur, harav tann eina eigur 50 prosent av aliloyvunum ella meira, alt eftir hvussu tað verður roknað, og alla fóðurframleiðsluna, og sambært almennum tíðindum eiga útlendingar smá 65 prosent av partapeninginum

serkunnleiki á økinum – fáa vit við lægsta prísinum virðið av landsjørðini at vera einar 15 milliardir og við miðalprísinum einar 50 milliardir. Her skal ikki nógv seljast fyri at fylla ein tóman landskassa og gjalda alla almennu skuldina.

At enda fyri at eingin mis-skiljing skal vera: Eg havi als einki ynski um at leggja stein oman á byrði hjá bøndrunum. Eg kenni nógv bændur, ið arbeiða longri og strævnari dagar enn tey flestu, uttan at gerast ríkir. Eg haldi bara, at tíðin langt síðani er farin frá at þjossa upp á eina miðaldarliga feudalskipan fyri hendan vinnuvegin, ein skipan ið bert forðar drívandi bóndum í at reka nútímans virksemi.

Alivinnan

Eitt tað fyrsta, vit síggja til almenna regulering av alivinnuni, er í einari sera stutt-orðaðari lóg frá 1974 um bygging v.m. av virkjum til kleking av rognum og til fiskaaling. Lógin er sera liberal og sigur stórt sæð ikki annað enn, at søkjast skal um loyvi frá landsstýrinum til hesi endamála. Í viðmerkingunum verður m.a. sagt at »Tað er hugsandi, at áhugin fyri fiskaaling verður vaksandi og nýggjar alistøðir verða settar á stovn í komandi árum.« Fiskivinnunevndin tekur undir og leggur afturat »at menn, ið hava hug og

kunnleika til sílaaling við vinnuligum endamáli ikki eiga at verða forðaðir í at útinna slíkt vinnuligt yrki«, men er annars samd við landsstýrinum í, at alment eftirlit eiga at vera. Lógin varð einmælt samtykt av lögtinginum.

Longu miðskeiðis í fimmti-árunum fingust suðuroyingar við sílaaling í Hovsdali, men máttu gevast, tá silini doyðu av eitrandi evnum frá vegagerðini Hov – Øravík, og høvdu ikki ráð at byrja av nýggjum. Í sjeitiárunum fór Júst í Túni undir sílaaling í Skálabotni. P/f Fiskaaling varð stovnað í 1970 at standa fyri kynbótaarbeiði við laks og sílum. Í 1973 yvirtók landið felagið. Miðskeiðis í áttatiárunum mundu vera eini 65 alarar, hvør við sínum aliringi. Úrslitið var misjavnt m. a. orsakað av sjúkum og laksalús.

Í 1988 kom nýggj lóg um aling av fiski. Nú vórðu treytir orðaðar í lógini fyri at fáa aliloyvi, og tað er týðuligt, at enn er tað sjónarmiðið galdandi, at alingin skuldi vera í smáum eindum runt um landið, helst sum hjávinna til aðra vinnu. Í lógini er hetta orðað soleiðis: »Teir, sum avgerðarrættin skulu hava á alistøðini í fyrsta lagi bógva á staðnum, har aliloyvið verður givið, í øðrum lagi hava serligt tilknýti til staðið og í triðja lagi eru fastbúgvandi í Føroyum, og at eingir av

eigarunum av ætlaðu støðini eiga týðandi part í meira enn tveimum ali- ella smolt-støðum.«

At hetta var almenni politikkurin tá sæst eisini av viðmerkingum landsstýrisins til lógaruppskotið, har m.a. verður sagt, at »Um alivinnan skal skula stimbra lokala vinnulívið á staðnum, er helst neyðugt at tryggja, at lokalar kreftir hava avgerðarrættin á alistøð« og neyðugt er at »fyrirbyrgja, at alivinnan verður á heilt fáum hondum«. Ídnaðarnevndin tók undir við hesum og legði afturat, at tað »snýr seg um viðurskifti, ið eru átøk lunnindum, soleiðis at tey, ið bógva á staðnum, eiga fyrsta rættin at gera nýtslu av teimum náttúrugivnu móguleikunum.«

Lógin varð broytt fleiri ferðir, ofta við stuttum millumbilum. M.a. vórðu reglurnar um avmarking av ognarparti liberaliseraðar, eins og avmarking av útlendingaparti varð hækkað úr 33 upp í 49 prosent fyri at enda at verða fullkomiliga avtíkin. Somuleiðis varð loyvt at veðseta aliloyvi, eins og krøv um lokalt tilknýti hjá loyvishavarum varð slept. Hvussu vánalig støðan var í 2004 sæst av hesum orðum landsstýrisins í viðmerkingum til eitt uppskot um lógarbrotying: »Støðan í alivinnuni er nú fullkomiliga endavend, og

vinnan er í so stórar kreppu, at spurningurin er, hvussu stórir partur av alivinnuni kann hóra undan. Váðafúsar kapitalur er ringur at fáa eyga á í dag.«

Í 2009 kom ein nýggj alilóg í staðin fyri lógina frá 1988, ið var broytt fleiri ferðir. Nú varð skotið upp, at eigaraavmarkingin varð hækkað úr 25 prosentum upp í 50 prosent, vísandi til »handilsligt virkisfrælsi og móguleikar at optimera bygnaðin«. Sum dømi um skiftandi politikkin kann verða nevnt, at reglurnar um eigaraavmarking vórðu strikaðar í 1990 orsakað av vánaligu støðuni í alivinnuni, men settar inn aftur í lógina í 2001, tá við hægst 25 prosentum.

Aliloyvini skuldu framvegis vera galdandi í 12 ár, roknað frá útskrivingardegnum, men kundu verða endurnýggjað. Aliloyvini skuldu framvegis kunna avhendast og veðsetast.

Í dag er støðan tann, at vit hava triggjar stórar alifyritøkur, harav tann eina eigur 50 prosent av aliloyvunum ella meira, alt eftir hvussu tað verður roknað, og alla fóðurframleiðsluna, og sambært almennum tíðindum eiga útlendingar smá 65 prosent av partapeninginum. Av hinum báðum feløgnum eiga útlendingar annað. Meginparturin av hesari »fólksins ogn« er sostatt á útlenskum hondum, so her er nógv broytt síðan áttati-árin, tá avbygdamenn ikki sluppu at eiga í aliringi í grannabygdini.

Oljan

Tá vit yvirtóku rættindini til ráevni í føroysku undirgrundini í 1992, fingur føroyingar atgongd til potentiell ómetalig virði – væl at merkja um nøkur olja er at finna. Tað gekk ikki long tíð, áðrenn vit høvdu neyðugu lóggávuna upp á pláss, so farast kundi undir forkanningar, og longu í 1998 varð samtykt ein lóg um kolvetnisvirksemi, ið stendur mót við nútímans lóggávu í okkara grannalondum. At eingin rakstrarverdur olju fundur er gjørdur enn er eitt annað mál, men enn tykjast altjóða feløg at hava so mikið álit á økinum og rammuverkinum, at tey vilja satsa milliardaupphæddir í leitingini.

Av tí at ognarrætturin til annað náttúrutilfeingi hevur verið mikið umrøddur seinastu tíðina, haldi eg tað vera vert at siga nøkur orð um hvør »eigur« oljuna. Her er helst av áhuga at gera eitt rend í tíð og stað, til Danmarkar í 1930unum. Tá komu tey eftir at okkurt

kundi vera í undirgrundini, sum vert var at hava eyguni við, og sum staturin átti at hava eftirlit við. Ikki var tað olja, hugsað var um, eingin roknaði tá vit, at olja var at finna um hesar leiðir. Trupulleikin var bara tann, at ymisk evni longu vóru útvunnin av privatum, og tí ikki sum at siga tað hjá tí almenna at leggja seg á. Herafturat kom, at javnaðarmenn sótu í stjórnini meðan Venstre, ið enn var ein bóndaflokkur, sat í andstöðu. Tað ráddi tí um at »finde en grimasse, som kan passe«, ið danir mangan eru meistara í. So eisini her. Í lógini, sum kom í 1932, varð ognarrættur ikki nevndur, tað kundi ført til óneyðuga øsing um ognartøku. Í staðin sigur lógin, at tilík ráevni, ið eingin hevði fingist við at útvinna, »tilhører Staten«. Í viðmerkingunum varð dentur lagdur á, at tað ikki var talan um nakran veruligan ognarrætt, men heldur um heimildir til myndugleikarnar at regulera og skipa fyri hesum virkseminum.

Oljuráðleggingarnevndin, ið m.a. gjørdi uppskotið til

semi frá 1998 byggir á eina loyvisskipan. Endamálið er at miða ímóti varisligari og skynsamari leiting eftir og gagnnýting av kolvetnistilfeinginum til gagns fyri føroyskan búskap og arbeiðsvinnu í Føroyum, ikki ólíkt orðingini í fiskivinnulógini. Landsstýrið kann veita einkarrætt til leiting eftir og framleiðslu av kolvetnum á neyvt ásettum økjum við gjølla ásettum treytum. Krevjast kann, at viðkomandi fyrirkur hava neyðuga sakunnleika, royndir, førleika og figgjarorku. Treytir kunnu setast um brúk av føroyskari arbeiðsmegi, veitingum og tænastrum. Kravt verður eisini, at loyvishavarin stovnar og varðveitir eitt skipað tilknýti til Føroyar.

Høvuðsreglan er, at loyvi einans verða veitt eftir at lýst er alment eftir umsóknum til ávíst leitingarøki. Tó kunnu undantak gerast í serligum føri, um eitt felag sendir inn umsókn uttan at alment er lýst eftir umsókn. Tá skal boðast frá, at tilík umsókn er innkomin, so onnur feløg hava høvi at senda um-

Av tí at ognarrætturin til annað náttúrutilfeingi hevur verið mikið umrøddur seinastu tíðina, haldi eg tað vera vert at siga nøkur orð um hvør »eigur« oljuna

lógina um kolvetnisvirksemi, bygdi á danska fyrirðmið, men fór nakað longri: Í sjálvari lógini brúkti hon orðini »..hoyra landinum til«, meðan hon í viðmerkingunum segði, at ráevnini vóru landsins ogn. Tá uppskotið kom fyrirtingið var orðingin »hoyra Føroyum til«, meðan Vinnunevndin broytti orðingina til »..hoyra Føroya landi til«, og hetta gjørdist so endaliga orðingin í lógini.

Lógin um kolvetnisvirk-

sóknir inn til sama øki. Leitingarloyvi verða veitt fyri 12 ár, ið kann leingjast til í mesta lagi 16 ár. Felag, ið hevur funnið rakstrarverdar nøgdir av olju hava krav at fáa útvinningarloyvi, sum í mesta lagi er fyri 30 ár. Eftir at hesar feistir eru runnar, falla loyvin aftur til tað almenna uttan endurgjald.

Framhald